

Sosiaali- ja terveystieteiden
perjantai 25.2.2022 klo 9.00

HE 231/2021 vp

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Lastensuojelun Keskusliitto kiittää sosiaali- ja terveystieteiden lausuntopyynnöstä. Lakiesitys sisältää pari lapsen oikeuksiin liittyvää näkökohtaa ja keskitymme lausunnossamme ainoastaan näihin. Esityksen kosketuspinnat lapsen oikeuksiin liittyvät sosiaalihuoltolain pykäliin, joissa säädetään myös lapsiperheiden oikeudesta kotipalveluun sekä asumispalveluita koskevaan pykäläkokonaisuuteen, joka säätelee myös lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten asumispalveluita.

Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia (vanhuspalvelulaki), sosiaalihuoltolakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista sekä yksityisistä sosiaalipalveluista annettua lakia ja sen tavoitteena on vahvistaa kotihoidon resursseja ja laatua sekä kehittää asumisen välimuotoisia ratkaisuja ja tehostaa omavalvontaa sekä ottaa käyttöön teknologisia ratkaisuja iäkkäiden henkilöiden kotiin annettavissa palveluissa. Tavoitteena on myös selkeyttää tehostetun palveluasumisen ja muun palveluasumisen välistä eroa sekä asiakkaan ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon tarpeisiin vastaavien sosiaalihuoltolain palvelujen kokonaisuutta. Esityksessä ehdotetaan vanhuspalvelulakiin informatiiviset säännökset asumisen strategisesta suunnittelusta ja ennakoinnista sekä säännös iäkkäiden pitkäaikaisen ympärivuorokautisen sosiaalihuollon laitoshoidon poistamisesta. Lisäksi täsmennettäisiin säännöksiä palvelusuunnitelmasta, päätöksenteosta, kotihoidon henkilöstön riittävyydestä, johtamisesta sekä omavalvonnasta.

Kotiin annettavia palveluja ja asumispalveluja koskevat muutokset ehdotetaan tehtäväksi sosiaalihuoltolakiin ja ne koskisivat kaikkia lain soveltamisen piiriin kuuluvia asiakasryhmiä. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kotiin annettavien palvelujen kokonaisuutta sekä säädettäisiin tukipalveluista sosiaalipalveluna. Lakiin lisättäisiin säännökset turvapalvelujen toteuttamisesta, kotikäyntien suunnittelusta ja kotihoidon toteuttamisesta sekä asumispalvelujen toteuttamisesta. Johtamista ja omavalvontaa koskevia säännöksiä vahvistettaisiin. Kotihoidon laadun ja riittävyyden varmistamiseksi sosiaalihuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset kotihoidon henkilöstön riittävyyden turvaamisesta ja toimenpiteistä työvoiman vajaukseen puuttumiseksi.

Sosiaalihuoltolaki

Ehdotimme esityksen lausuntokierroksella esitysluonnokseen muutoksia sosiaalihuoltolain 19 § muodostamaan kokonaisuuteen. Emme pitäneet kotiin annettavia palveluja koskevia säännöksiä (19 §, 19 a § ja 19 b §) onnistuneina. Luonnoksessa pykäläjaottelu oli ongelmallinen nimenomaan lapsiperheiden kotipalvelun osalta, sillä kotihoito asetettiin yläkäsitteeksi, jonka alle kuului myös lapsiperheen oikeus kotipalveluun. Pykälät oli muilta osin kirjoitettu nimenomaan ikääntyneen väestön palvelutarpeen näkökulmasta. Esitimme, että lapsiperheen oikeudesta kotipalveluun säädettäisiin erikseen omassa pykälässään selkeyden vuoksi, ja jotta lapsiperheet saavat kansallisesti yhdenvertaisesti tarvitsemaansa lapsiperheiden kotipalvelua.

Kiitämme lain jatkovalmistelua siitä, että esittämämme kriittinen huomio on johtanut muutoksiin ja ongelma on korjattu hallituksen esityksessä. Lakiesitykseen on lisätty uusi 18 a pykälä, jossa säädetään lapsiperheen oikeudesta kotipalveluun. Kokonaisuus uudistetaan siis niin, että lain nykyinen 19 § jakautuisi kolmeksi pykäläksi. Ehdotetussa 18 a §:ssä säädettäisiin lapsiperheen oikeudesta kotipalveluun, 19 §:ssä säädettäisiin tukipalveluista, jotka erotettaisiin nykyisestä kotipalvelusta omaksi kokonaisuudekseen, ja 19 a §:ssä säädettäisiin kotihoidosta. Pykälän jäsentely selkeyttää tätä kokonaisuutta. Lapsiperheellä olisi edelleen oikeus saada perheen huolenpitotehtävän turvaamiseksi välttämätön kotipalvelu, jos lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ei ole mahdollista sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn sekä erityisen perhe- tai elämäntilanteen vuoksi. Kotihoito taas sisältäisi asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaisen hoidon ja huolenpidon sekä muut pääosin nykyistä kotipalvelua vastaavat elementit (pois lukien tukipalvelut ja lapsiperheen kotipalvelut). Kotihoitoon sisältyisi asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukainen kotisairaanhoido. Lapsiperheen olisi siis mahdollista saada heille erityisesti kohdennetun kotipalvelun lisäksi myös kotihoitoa sekä lakiehdotuksen 19 §:ssä tarkoitettuja tukipalveluja, esimerkiksi ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalvelua. Niitä järjestettäisiin lapsiperheen jäsenelle samoin perustein kuin muillekin asiakkaille. Olemme tyytyväisiä lakitekstiin esitetyssä muodossa. Katsomme sen täyttävän tarkoituksensa emmekä esitä siihen muutoksia.

Asumispalvelut

Korostamme, että jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten asumispalvelut ovat nykyisellään riittämättömiä. Esitimme lausuntokierroksella, että lainjakovalmistelussa otettaisiin vahvemmin huomioon lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten asumispalvelutarpeet. Pykäläkokonaisuus (21 §, 21 a §, 21 § b ja 21 § c) ei muuta merkittävästi nykyistä määritelmää jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten asumispalveluista. Tyypillisesti jälkihuoltoon nuorten asumispalveluissa tulee kyseeseen tuettu asuminen (21 a §). Lain jatkovalmistelussa lainvalmistelun esitöissä on aiempaan huolellisemmin otettu huomioon jälkihuoltoon nuorten tarpeet, mistä kiitämme lainvalmistelua. Tuetulla asumisella tarkoitetaan asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla. Asuminen järjestetään pääasiassa tavalliseen asuntokantaan kuuluvissa vuokra-asunnoissa. Asumisen turvaaminen on tähän mennessä ollut jälkihuollosta vastuussa olevalla taholla, eli sillä kunnalla, joka aikanaan on sijoittanut nuoren asumaan kodin ulkopuolelle. Kunnilla on ollut haasteita tarjota asuntoja ja myös tuetun asumisen palvelut ovat olleet riittämättömät. Tulevaisuudessa asumispalvelun järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille, jotka

vastaavat jälkihuollon järjestämisestä. Hyvinvointialueilla ei kuitenkaan kuntien tapaan ole tarjolla asuntoja nuorille, mikä valiokunnan on hyvä ottaa huomioon. Kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyö asuntojen järjestämisen osalta tulee olemaan korostetun tärkeää jälkihuollon onnistumisen kannalta. Sosiaaliohjaus kuuluisi edelleen tuetun asumisen sisältöön ja sitä olisi siten annettava kaikille tuetun asumisen asiakkaille. Muita sosiaalipalveluja ei enää erikseen mainittaisi pykälässä, vaan asiakkaalle järjestetään muita sosiaalipalveluja, kuten tukipalveluja, kotihoitoa tai vaikkapa sosiaalista kuntoutusta näitä palveluja koskevien säännösten mukaisesti palvelutarpeen arvioinnin perusteella.

Korostamme, että kaikilta jälkihuollon nuorilta ei onnistu tukiasunnoissa asuminen. Lastensuojelun Keskusliiton Mikä jälki jää? -julkaisussa todetaan, että osa nuorista tarvitsi vankempaa tukea, jota nykyisessä palvelujärjestelmässä ei ole saatavilla. Itsenäistynyt nuori saattaisi tarvita mielenterveys-, päihde- tai kehitysvammanhuollon asumispalveluita ja tukea lastensuojelun jälkihuollon sijaan. Käytännön työntekijät viestivät jälkihuoltopalveluiden piiriin tulevien nuorten lisääntyneestä huonovointisuudesta ja ongelmien kasautumisesta. Heidän mukaansa hankalimmin hoidettavia ovat sellaisten nuorten tilanteet, joihin kietoutuu sekä päihde- että mielenterveysongelmia ja niiden lisäksi mahdollisesti väkivaltaisuutta. (Pukkio & Hipp 2016.) Jotta itsenäinen asuminen onnistuu, nuori tarvitsee tukea asunnon hankintaan ja moniin muihin asumiseen liittyvien asioiden järjestelyyn. Lisäksi nuoret kohtaavat ensiasunnoissaan usein yksin olemisen mukanaan tuomia kielteisiä ilmiöitä. Käsittelemättömät asiat omassa elämänhistoriassa saattavat nousta pintaan, kun nuori asuu itsenäisesti ja viettää aikaa yksin. Osa lastensuojelun jälkihuollon asiakkaista kamppailee arjessaan mittavien elämänhallinnan haasteiden kanssa. Tuetun asumisen palveluvalikoimaa tulee siksi lisätä, esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon asiakkaille tarkoitetuilla vahvasti tuetuilla asumisyksiköillä. Kun asumisyksikön yhteyteen koottaisiin moniammatillinen tiimi, lähestyisi pirstaloitunut palvelujärjestelmä nuoria. Työntekijät voisivat tukea nuoria tiiviisti ja tarjota apua matalalla kynnyksellä.

Valiokunnan on tarpeen varmistaa, että lain toimeenpanossa turvataan yksilöllinen tuki jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten asumispalveluissa ja että tuettua asumista vankempi tuki on tarjolla, mikäli nuori sitä tarvitsee. Suosittelemme valiokunnalle mietinnön yhteydessä myös kannanottoa sen puolesta, että jälkihuollon asiakkaiden asumispalvelujen toimivuudesta ja kehitystarpeista tehtäisiin lähivuosina selvitys, jossa huomioitaisiin 2020 jälkihuoltoon tulleen ikärajamuutoksen sekä järjestämisvastuun kunnilta hyvinvointialueille 2023 siirtymisen vaikutusten seuranta.